

Ks. Jan Dyduch (PAT, Kraków)

Współpraca kapłanów ze świeckimi w duszpasterstwie i apostołstwie parafialnym

Wstęp

Pogłębione przez Sobór Watykański II nauczanie o współpracy pasterzy i wiernych świeckich znajduje swój konkretny wyraz w życiu parafialnym.

Współpraca ta będzie owocna wówczas, gdy należycie ustawi się rolę świeckich i prezbiterów. Dokument Stolicy Apostolskiej, noszący tytuł *Kapłan pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej*, ostrzega:

Dlatego popełniają błąd ci, którzy dla uwydatnienia roli laikatu spychają w cień sakramentalne kapłaństwo. Czyniąc tak, ostatecznie wymierzają karę samemu laikatowi i narażają na bezpłodność całą misję Kościoła¹

Niniejszy artykuł zamierza ukazać rolę świeckich i kapłanów w parafii w oparciu o nauczanie Soboru Watykańskiego II i dokumenty posoborowe Urzędu Nauczycielskiego Kościoła.

Podstawy teologiczne

Sobór Watykański II naucza:

(...) po tym zżyłym obcowaniu ze sobą świeckich i pasterzy należy się spodziewać rozlicznych dóbr dla Kościoła: dzięki temu bowiem w świeckich umacnia się poczucie własnej odpowiedzialności, wzmacnia się zapał, i siły ludzi świeckich łatwiej łączą się z pracą pasterzy. Ci zaś,

¹ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Instrukcja „Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej”*, 4 VIII 2002, Wrocław 2002 (= *Kapłan...*), n. 27.

wsparci doświadczeniem świeckich, mogą zdobyć celniejszy i odpowiedniejszy osąd zarówno w sprawach duchowych jak i doczesnych, tak aby cały Kościół, umocniony przez wszystkich swoich członków, skuteczniej pełnił swe posłannictwo dla życia świata².

Wzajemnej współpracy laikatu i pasterzy domaga się dobro Kościoła. Jest ona świadectwem dla świata. Współczesny świat rozbity i podzielony potrzebuje takiego świadectwa. Stąd skuteczność pracy duszpasterskiej i apostołskiej Kościoła zależy od świadectwa jedności kapłanów i wiernych świeckich. Zasada współpracy jest praktycznym wnioskiem wynikającym z nauczania Vaticanum II o Kościele, który

jest niejako sakramentem, czyli znakiem i narzędziem wewnętrznego zjednoczenia z Bogiem i jedności całego rodzaju ludzkiego³.

Kościół więc jawi się jako wspólnota, w której zachodzi głęboka więź między jego członkami oraz między nimi a Bogiem. Podstawa tej wspólnoty jest nadprzyrodzona. Pochodzi z Bożego wybrania, z Chrystusowego odkupienia i z uświęcenia Ducha Świętego⁴.

Więzi między Bogiem i ludźmi oraz między ludźmi zbudowane na podstawach nadprzyrodzonych są nazwane w nauczaniu osobowym *communio*⁵. „Communio-Wspólnota” jest rzeczywistością o charakterze Bosko-ludzkim, składa się bowiem z pierwiastka nadprzyrodzonego, niewidzialnego i widzialnego, empirycznie uchwytnego. Elementy te wzajemnie się łączą, przenikają i stanowią jedną rzeczywistość, którą Vaticanum II nazywa Ludem Bożym. Sobór naucza:

Chrystus ustanowił nowe przymierze (...) powołując spośród żydów i pogan lud, który nie wedle ciała, lecz dzięki Duchowi zrość się miał w jedno i być nowym Ludem. Albowiem wierzący w Chrystusa, odrodzeni (...) z wody i Ducha Świętego, ustanawiani są w końcu rodzajem

² Konstytucja soborowa *Lumen gentium* (=KK), n. 37.

³ Tamże, s. 1.

⁴ Por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy*, Kraków 1972, s. 94.

⁵ Por. R. Sobański, *Inspiracje dla zagadnienia rozwoju wyphywającego z pojęcia „communio”*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 9 (1975), s. 260.

wybrany, królewskim kapłaństwem, narodem świętym, ludem nabytym... co niegdyś nie był ludem, teraz zaś jest Ludem Bożym⁶.

Idea Ludu Bożego wprowadza do pojęcia Kościoła element dynamizmu, bowiem lud ten żyje i wędruje do celu wyznaczonego przez Boga, którym jest zbawienie. Jest wybrany, ustanowiony i poświęcony przez Boga, aby był jego sługą i świadkiem. Lud Boży w świecie jest jakby ofiarowanym światu sakramentem zbawienia⁷.

Ta wspólnota Ludu Bożego konkretyzuje się w parafii:

Chociaż wspólnota kościelna zawsze posiada wymiar powszechny, to jednak swój najbardziej bezpośredni i widzialny wyraz znajduje w życiu parafii. Parafia jest niejako ostatecznym umiejscowieniem Kościoła, a poniekąd samym Kościołem zamieszkującym pośród nowych synów i córek⁸.

Parafia jest wspólnotą eucharystyczną, bowiem jest wspólnotą zdolną do sprawowania Eucharystii, która stanowi źródło jej duchowego rozwoju i sakramentalny węzeł komunii z całą wspólnotą Kościoła - Ludu Bożego⁹. Kult eucharystyczny jest bijącym sercem wspólnoty parafialnej, bez niego życie parafii zamiera¹⁰. Parafia jest także uprzywilejowanym i niezastąpionym miejscem głoszenia Słowa Bożego. Jest to, na różny sposób, obowiązek wszystkich parafian. Są oni wezwani, aby świadectwem życia i świadectwem słowa głosić Ewangelię, wszyscy bowiem uczestniczą w postudze prorockiej Chrystusa i Kościoła¹¹.

Parafia jest to konkretna i określona wspólnota wiernych, *communitas christifidelium*, ustanowiona na stałe w Kościele partykularnym i powierzona pasterskiej pieczy proboszcza, który sprawuje funkcje pasterskie pod władzą biskupa diecezjalnego

⁶ KK, n. 9.

⁷ Por. Y. Congar, *Kościół jako Lud Boży*, „Concilium” 1-10 (1965) 6, Poznań-Warszawa 1968, s. 18.

⁸ Posynodalna adhortacja *Christifideles laici*, 30 XII 1988, Watykan 1988, (= ChL) n. 26.

⁹ Por. tamże, n. 26.

¹⁰ Por. *Kapłan...*, n. 3.

¹¹ Por. tamże, n. 4.

(por. kan. 515, § 1 KPK). Działalność pasterska i apostołska parafii jest sprawowana we współpracy przebiterów i wiernych świeckich:

Całe życie parafii, jak i znaczenie jej apostołskich zadań w stosunku do społeczeństwa winny być pojmowane i przeżywane w duchu organicznej komunii między kapłaństwem wspólnym i kapłaństwem posługi, w atmosferze dynamicznej współpracy pasterzy i wiernych, z absolutnym poszanowaniem praw, obowiązków i funkcji drugich, we wspólnocie, w której każdy ma swoje kompetencje i ponosi własną odpowiedzialność¹².

Skuteczna współpraca pasterzy i świeckich w parafii jest owocem właściwego pojmowania i realizowania kapłaństwa wspólnego i kapłaństwa posługi.

Kapłaństwo, które poprzez chrzest i bierzmowanie staje się udziałem wszystkich wiernych – duchownych i świeckich – nazywa się kapłaństwem wspólnym, powszechnym albo chrzcielnym. Kapłaństwo wspólne jako rzeczywisty udział w kapłaństwie Chrystusa stanowi istotną właściwość Ludu Bożego¹³. Kapłaństwo to różni się istotnie od kapłaństwa służebnego, jedno i drugie jednak są sobie wzajemnie przyporządkowane, bowiem jedno i drugie na swój sposób uczestniczy w jednym i najwyższym kapłaństwie Chrystusa¹⁴. Kapłaństwo wspólne wiernych potrzebuje kapłaństwa służebnego, jego bowiem istnienie i rozwój uzależnione są od kapłaństwa służebnego, które gromadzi, kieruje i kształci Lud kapłański. Z drugiej strony kapłaństwo służebne bazuje na kapłaństwie wspólnym, z niego czerpie skuteczność swego oddziaływania. Trudno sobie wyobrazić działalność kapłana bez wiernych świeckich. Toteż między jednym a drugim kapłaństwem, wypływającym z tego samego źródła, to jest z Męki, Śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa, istnieje łączność i współniezależność, chociaż stanowią różne rzeczywistości¹⁵.

¹² Tamże, n. 18.

¹³ Por. tamże, n. 6.

¹⁴ Por. KK, n. 10.

¹⁵ Por. J. Duchesne, *Dwa kapłaństwa*, [w:] *Kapłaństwo*, Poznań-Warszawa 1988, s. 322.

Kapłaństwo służebne czyli kapłaństwo posługi opiera się na charakterze wyciśniętym przez Sakrament święceń. Kapłan upodabnia się do Chrystusa tak, że mocą świętej władzy może działać w utożsamianiu z Chrystusem Głową – *in persona Christi Capitis*¹⁶. Święcenia sprawiają w kapłanie szczególny związek ontologiczny, który jednoczy go z Chrystusem Najwyższym Kapłanem i Dobrym Pasterzem¹⁷. To powoduje, że tożsamość kapłana wpływa ze szczególnego uczestnictwa w kapłaństwie Chrystusowym, dzięki któremu staje się w Kościele i dla Kościoła rzeczywistym, żywym i przejrzystym obrazem Chrystusa kapłana, Jego sakramentalnym uobecnieniem jako Głowy i Pasterza¹⁸.

Konsekwencją sakramentalnej pozycji kapłana jest jego funkcja sługi i pasterza. Kapłan jest sługą, na wzór Chrystusa, który przyszedł nie po to, aby Mu służono, lecz aby służyć. Jest sługą Chrystusa, aby przez Niego być sługą ludzi. Ten służebny charakter funkcji kapłańskiej jawi się w szczególny sposób w parafii. Tutaj z woli Kościoła kapłan jest sługą zbawienia określonej wspólnoty wiernych. Jest sługą, ale zarazem przewodnikiem. Prezbiter – sługa i przewodnik wspólnoty parafialnej jest jej pasterzem. Pasterz wspólnoty winien być naśladowcą Chrystusa – Dobrego Pasterza¹⁹. Zasadą ożywiającą jego działalność wobec wspólnoty parafialnej ma być miłość pasterska (*amor pastoralis*), która jest uczestnictwem w miłości pasterskiej Jezusa Chrystusa. Dzięki temu funkcja duszpasterska kapłana staje się urzędem miłości (*amoris officium*)²⁰.

Kapłan – sługa i pasterz, wyposażony w dary wyływające z kapłaństwa hierarchicznego, spełnia posługę wobec tych, którzy są obdarowani tylko kapłaństwem wspólnym, wobec wiernych

¹⁶ Por. *Kapłan...*, dz. cyt., n. 6.

¹⁷ Por. Jan Paweł II, *Adhortacja posynodalna Pastores dabo vobis*, 26 III 1992 (= PDV), n. 11.

¹⁸ Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium „Tota Ecclesia” o posłudze i życiu kapłanów*, Watykan 1994, n. 2.

¹⁹ Por. *Kapłan...*, dz. cyt., n. 3–8.

²⁰ Por. PDV, n. 22–23.

świeckich. Nie są oni chrześcijanami drugiej kategorii, w Kościele bowiem panuje fundamentalna równość wszystkich jego członków:

[z] racji odrodzenia w Chrystusie wszyscy wierni są równi co do godności i działania, na skutek czego każdy, zgodnie z własną pozycją i zadaniem, współpracuje w budowaniu Ciała Chrystusowego (kan. 208 KPK).

Świeccy są pełnoprawnymi członkami Kościoła:

W swojej odpowiedzi na pytanie: kim są wierni świeccy?, Sobór odbiegł od poprzednich definicji, w większości negatywnych i stwierdził z całym przekonaniem, że są oni pełnoprawnymi członkami Kościoła objętymi jego tajemnicą i obdarzonymi specyficznym powołaniem (...) ²¹

We wspólnocie parafialnej spotykają się kapłani – pasterze z wiernymi świeckimi i we wzajemnej współpracy mają budować Kościół – Ciało Chrystusa.

Zadania świeckich

Należyta współpraca świeckich z pasterzami w parafii musi uwzględniać ich powołanie i wynikające zeń zadania. Właściwe powołane wiernych świeckich skierowane jest w sposób szczególny do świata:

Tam ich Bóg powołuje, aby wykonując właściwe sobie zadania kierowani duchem ewangelicznym przyczyniali się do uświęcania świata na kształt zaczynu od wewnątrz niejako i w ten sposób, przykładem zwłaszcza swojego życia promieniując wiarą, nadzieją i miłością, ukazywali innym Chrystusa ²².

Wypełnianie zadań wynikających z właściwego świeckim powołania nazywa się apostołstwem, które jest nastawione na rozszerzanie Królestwa Chrystusowego po całej ziemi ku chwale Boga Ojca, tak aby wszystkich ludzi uczynić uczestnikami zbaw-

²¹ ChL, n. 9.

²² KK, n. 31.

czego odkupienia i by przez nich cały świat został skierowany ku Chrystusowi²³.

Dekret soborowy *Apostolicam actuositatem*, który faktycznie jest poświęcony apostołstwu Kościoła, w szczególniejszy sposób odnosi się do wiernych świeckich, bowiem przede wszystkim ich zadaniem jest prowadzenie działalności apostołskiej. Szeroki obszar apostołstwa to zespół funkcji i zadań właściwych świeckim. W obrębie tak pojętego apostołstwa mieszczą się liczne zadania świeckich, które najkrócej można określić jako odnowa i uświęcenie świata według programu zawartego w Ewangelii. Przykładowo można by wymieniać zadania społeczne świeckich. Zadania związane z odnową życia politycznego i gospodarczego, odnową kultury i środków przekazu, działalnością charytatywną, a w szczególniejszy sposób z odnową życia małżeńskiego i rodzinnego. Panorama współczesnego świata wskazuje, jak liczne, trudne i odpowiedzialne są przywołane zadania stojące przed świeckimi. Zadania te mają oni wypełniać przede wszystkim w parafii.

Charakterystyczne jest soborowe określenie świeckich:

Przez pojęcie świeccy rozumie się tutaj wszystkich wiernych, którzy nie są członkami stanu duchownego (...) Są to wierni, którzy wcieleni przez chrzest w Chrystusa, ustanowieni jako Lud Boży, stawszy się na swój sposób uczestnikami Kapłańskiej, prorockiej i królewskiej misji Chrystusa (...)²⁴

Wszyscy zatem członkowie wspólnoty Ludu Bożego, cały Lud Boży uczestniczy w potrójnej misji Chrystusa. Uczestniczą w niej zarówno pasterze jak i wierni świeccy. To, co wyróżnia specyfikę uczestnictwa świeckich, zostaje nazwane „na swój sposób” To nauczanie soborowe rozwija adhortacja *Christifideles laici*:

Zbawczą misję Kościoła w świecie realizują nie tylko ci, którzy czynią to na mocy święceń, ale także wszyscy świeccy, którzy na mocy chrztu i specyficznego powołania uczestniczą – każdy w sobie właściwym stopniu – w kapłańskim, prorockim i królewskim urzędzie Chrystusa²⁵.

²³ Por. Dekret soborowy *Apostolicam actuositatem* (= DA), n. 2.

²⁴ KK, n. 31.

²⁵ ChL, s. 23.

Skutkiem tego uczestnictwa, wypływającego z sakramentów chrztu i bierzmowania, a w wielu przypadkach również w małżeństwa, są posługi, urzędy i funkcje, które przysługują wiernym świeckim. Pasterze winni je uznawać i popierać. Są jeszcze inne funkcje, właściwe pasterzom, które wynikają z ich urzędu pasterskiego, ale nie wymagają święceń kapłańskich. Te i tylko te funkcje mogą pasterze, zgodnie z przepisami prawa, powierzyć świeckim, wówczas gdy wymaga tego dobro Kościoła²⁶.
Kodeks Prawa Kanonicznego:

Tam gdzie to doradza konieczność Kościoła, z braku szafarzy, także świeccy, chociażby nie byli lektorami lub akolitami, mogą wykonywać pewne obowiązki w ich zastępstwie, mianowicie: posługę słowa, przewodniczyć modlitwom liturgicznym, a także rozdzielać Komunię świętą, zgodnie z przepisami prawa (kan. 230, § 3).

W przywołanym kanonie jawi się określenie „zastępstwo” Szerzej wyjaśnia je adhortacja *Christifideles laici* i instrukcja *Ecclesiae de Misterio*. W zastępstwie pasterzy świeccy mogą spełniać te posługi, funkcje i zadania, które nie wymagają święceń. Ich powierzenia może dokonać tylko upoważniony do tego pasterz, kierując się zawsze pożytkiem Kościoła i według norm prawa powszechnego. Wiernym świeckim nie przysługuje prawo wykonywania przywołanych funkcji, posług i urzędów, lecz tylko są zdolni do ich otrzymania od pasterzy, w ściśle określonych przez prawo okolicznościach. Trzeba dodać, że wykonywanie tych zadań nie czyni wiernego świeckiego pasterzem²⁷. Udział świeckich w potrójnej misji Chrystusa jawi się w sposób szczególny w życiu wspólnoty parafialnej.

Wierni świeccy uczestniczą w misji kapłańsko-uświęcającej, gdyż włączeni przez Chrystusa we wspólnotę Ludu Bożego, Chrystusowe Ciało, jednoczą się z Nim w Jego Ofierze, ofiarując siebie samych i wszystkie swoje uczynki. Sobór naucza:

²⁶ Por. tamże, n. 23.

²⁷ Por. ChL, n. 23; por. *Ecclesiae de Misterio*, Instrukcja międzydykasterialna, 15 VIII 1997, „L'Osservatore Romano” (wyd. polskie) 19 (1998) nr 12 (= Instrukcja EM), s. 33-34.

Wszystkie bowiem ich uczynki, modlitwy i apostołskie przedsięwzięcia, życie małżeńskie i rodzinne, codzienne prace, wypoczynek ducha i ciała, jeśli odbywają się w duchu, a nawet utrapienia życia, jeśli są cierpliwie znoszone, stają się duchowymi ofiarami, miłymi Bogu przez Jezusa Chrystusa (...) ²⁸

Te ofiary mogą świeccy składać w Eucharystycznym Obrzędzie wraz z ofiarą Ciała Pańskiego. Jest zasadniczy element ich uczestnictwa w liturgii eucharystycznej, które winno być świadome i czynne.

W nauczaniu soborowym w nowym świetle, jawi się udział świeckich w Liturgii:

W odprawianiu Liturgii każdy spełniający swe funkcje, czy to duchowny czy świecki, powinien czynić tylko to i to wszystko, co należy do niego z natury rzeczy i na mocy przepisów liturgicznych ²⁹.

Czynności spełniane przez ministrantów, lektorów i komentatorów, członków chóru są prawdziwymi funkcjami liturgicznymi przysługującymi świeckim ³⁰. Nauczanie soborowe o wiernych świeckich i Liturgii świętej sprawiło, że w okresie posoborowym różne funkcje liturgiczne powierzono świeckim ³¹. Ta odnowa liturgiczna nie odbyła się bez przerostów i nadużyć. Nadużycia te piętnuje instrukcja *Ecclesiae de Mystero*. Nie może być ona postrzegana jako atak na posługi wykonywane przez świeckich, jako zakładanie pęt na ręce katolików świeckich, lecz jako skuteczny instrument mający im pomóc w wykonywaniu potrójnej misji w Kościele ³².

Przywołana instrukcja, między innymi, zajmuje się sprostowaniem nadużyć związanych z szafowaniem Eucharystii. Chodzi o nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej. Nadzwyczajnym szafarzem Komunii świętej jest akolita i powołany do tej funkcji przez biskupa wierny świecki. W wyjątkowych i w nieprzewi-

²⁸ KK, n. 34.

²⁹ Konstytucja soborowa *Sacrosanctum Concilium*, n. 28.

³⁰ Por. tamże, n. 29.

³¹ Por. A. Meneghetti, *I laici fanno liturgia?*, Torino 1989, s. 45-65.

³² Por. J. Dyduch, *Udział świeckich w potrójnej misji Kościoła w świetle instrukcji „Ecclesiae de Mystero”*, [w:] *Kapłaństwo powszechne a kapłaństwo hierarchiczne*, red. A. Koczor, Lublin 1998, s. 43.

działnych przypadkach takiego powołania może dokonać *ad actum* kapłan upoważniony przez biskupa. Świeccy mogą udzielać Komunii świętej wówczas, gdy szafarze wyświęceni są nieobecni, albo gdy nie mogą tego uczynić z powodu jakichś rzeczywistych przeszkód. Mogą tę funkcję pełnić także wówczas, gdy z powodu szczególnie licznego udziału wiernych, którzy pragną przyjąć Komunię świętą, oraz braku dostatecznej liczby szafarzy wyświęconych Liturgia Eucharystyczna nadmiernie by się przedłużyła. Akolici i świeccy mogą spełniać funkcje nadzwyczajnych szafarzy na zasadzie omówionego wyżej zastępstwa i zgodnie z przepisami prawa oraz mają być należycie przygotowani³³.

Konferencja Episkopatu Polski określiła warunki powoływania wiernych świeckich na nadzwyczajnych szafarzy Komunii świętej. Przepisy te określają okoliczności ich ustanowienia. Wśród nich nieco dziwi postanowienie, że takimi szafarzami mogą zostać tylko mężczyźni, którzy posiadają przynajmniej średnie wykształcenie i wiek od 35–65 lat³⁴.

Na zasadzie zastępstwa mogą wierni świeccy przewodniczyć obrzędom niedzielnym sprawowanym zamiast Mszy świętej:

Jeśli z braku świętego szafarza albo innej poważnej przyczyny nie można uczestniczyć w Eucharystii, bardzo zaleca się, ażeby wierni brali udział w Liturgii słowa, gdy jest ona odprawiana w kościele parafialnym lub innym świętym miejscu, według przepisów wydanych przez biskupa diecezjalnego, albo poświęcali odpowiedni czas na modlitwę indywidualną w rodzinie lub grupach rodzin (kan. 1248, § 2 KPK).

Obrzędy niedzielne sprawowane przez świeckich mają miejsce w trudnej sytuacji Kościoła, gdy brak kapłanów i diakonów. Nie zastępują one Mszy świętej ani przez udział w nich nie wypełnia się obowiązku uczestniczenia we Mszy świętej³⁵. Na zasa-

³³ Por. Instrukcja EM, art. 8, s. 38,

³⁴ *Postanowienia Konferencji Episkopatu Polski odnośnie do nadzwyczajnego szafarza Komunii świętej*, 7 III 1990, Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (maszynopis).

³⁵ Instrukcja EM, art. 7 s. 37-38.

dzie zastępstwa spełniają świeccy funkcję nadzwyczajnego szafarza Chrztu³⁶.

Uczestnictwo w posłudze prorocko-nauczycielskiej Chrystusa,

(...) który zarówno świadectwem życia, jak i mocą słowa ogłosił Królestwo Ojca, uprawnia i zobowiązuje świeckich do tego, by z wiarą przyjęli Ewangelię i głosili ją słowem i czynem, demaskując śmiało i odważnie wszelkie przejawy zła³⁷.

Działalność profetyczna świeckich nie jest okazjonalna i uzupełniająca, lecz jest ich zadaniem apostołskim. Apostolstwo świeckich nie jest możliwe bez ich zaangażowania się w posługę prorocko-nauczycielską³⁸. Świeccy są zobowiązani do świadectwa życia i świadectwa słowa:

Wierni świeccy na mocy chrztu i bierzmowania są świadkami ewangelicznego orędzia przez słowo i przykład życia chrześcijańskiego. Mogą być też powoływani na współpracowników biskupa i prezbiterów w wykonaniu posługi słowa (kan. 759 KPK).

Posługa słowa jest spełniona przez przepowiadanie słowa Bożego i katechizację. Przepowiadanie słowa w kościołach i kaplicach to funkcja szafarzy wyświęconych. Świeccy mogą być do niej dopuszczeni, na zasadzie zastępstwa, gdy tego domaga się dobro Kościoła, według przepisów wydanych przez Konferencję Biskupią (por. kan. 766 KPK)³⁹. Inaczej trzeba traktować katechizację, która jest zadaniem własnym świeckich, aczkolwiek urzędowe nauczanie katechetyczne podlega nadzorowi kompetentnej władzy kościelnej.

Troska o katechezę pod kierownictwem prawowitej władzy kościelnej należy do wszystkich członków Kościoła, w części każdemu właściwej (kan. 774, § 1 KPK).

³⁶ Por. tamże, art. 11, s. 39.

³⁷ ChL, n. 14.

³⁸ Por. N. Weis, *Das profetische Amt der Laien in der Kirche*, Rzym 1998, s. 405–415.

³⁹ Instrukcja EM, art. 2, s. 34–35.

Niezastąpioną rolę w katechizacji odgrywają rodzice:

Rodzice przed innymi mają obowiązek słowem i przykładem formować dzieci w wierze i praktyce życia chrześcijańskiego. Podobny obowiązek spoczywa na tych, którzy zastępują rodziców, na chrzestnych (kan. 774. § 2 KPK).

Zadania katechetyczne świeckich regulują także przepisy prawodawstwa partykularnego. Sprawą tą zajął się II Polski Synod Plenarny⁴⁰. W szczególniejszy sposób udział świeckich w posłudze nauczania zaznacza się ich działalnością w szkołach i wyższych uczelniach. Działalność ta jednak niekoniecznie związana jest z parafią, dlatego wymaga odrębnego omówienia. Podobnie rola świeckich w środkach społecznego przekazu i współpraca w tej dziedzinie z pasterzami bardzo często wykracza poza ramy parafii.

Z tytułu owej przynależności do Chrystusa – Pana i Króla Wszechświata świeccy uczestniczą także w Jego posłudze pastersko-królewskiej, i są wezwani do służenia Królestwu Bożemu i do pracy dla jego rozszerzania. Ta służba wyraża się szczególnie w posłudze bliźnim, zwłaszcza tym najbiedniejszym⁴¹. Tam, gdzie istnieje niedobór kapłanów, biskup może *ad tempus* powierzyć świeckim współpracę w prowadzeniu duszpasterstwa parafialnego.

W tych przypadkach jednak muszą być dokładnie zachowane i zagwarantowane właściwości związane z rozróżnieniem i komplementarnością darów i funkcji tak wyświęconych szafarzy, jak i wiernych świeckich⁴².

Przywołaną zasadę należy przestrzegać zwłaszcza wówczas, gdy zachodzi następująca sytuacja:

Gdyby, na skutek braku kapłanów, biskup diecezjalny doszedł do wniosku, że do współdziałania w trosce o pasterzowanie parafią należy dopuścić diakona lub jakąś osobę nie mającą święceń kapłańskich, albo

⁴⁰ II Polski Synod Plenarny (1991–1999), Poznań 2001 (= II PSP), s. 58–60, 152–154.

⁴¹ Por. ChL, n. 14.

⁴² *Kapłan...*, dz. cyt., n. 23.

jaką wspólnotę osób, to powinien ustanowić jakiegoś kapłana, który by posiadając władzę i uprawnienia proboszczowskie, kierował działalnością pasterską (Kan. 517, § 2 KPK).

Oprócz tej nadzwyczajnej formy współpracy świeccy mogą skutecznie współpracować z pasterską posługą duchownych w parafiach, np. w szpitalach, domach opieki, szkołach, więzieniach itp.⁴³ Ważnym elementem współpracy ze świeckimi w parafii jest korzystanie z udzielanych przez nich rad i wypowiedzianych opinii. Tę sprawę omówimy poniżej. Udział świeckich we władzy jurysdykcyjnej i prawotwórczej pasterzy oraz wykonywanie powierzonych im urzędów zazwyczaj wykracza poza sferę działalności parafialnej.

Współpraca strukturalna

Sobór Watykański II naucza:

Święci zaś pasterze uznawać mają i wspierać godność i odpowiedzialność świeckich w Kościele: mają korzystać chętnie z ich roztropnej rady (...) z ojcowską miłością winni bacznie rozważać w Chrystusie przedsięwzięcia, życzenia i pragnienia przedstawione przez świeckich⁴⁴.

Współpraca pasterzy i świeckich domaga się szczerego dialogu. Pasterze mają wsłuchiwać się w rady, życzenia, propozycje przedstawione przez świeckich. Celem ułatwienia tego konstruktywnego dialogu wskazania Soboru przewidują powołanie różnorodnych instytucji na rozmaitych szczeblach. Postuluje Sobór:

Tego rodzaju rady powinny istnieć - w miarę możliwości-również na terenie parafialnym czy międzyparafialnym (...)⁴⁵

Idąc po linii wskazań soborowych, prawodawstwo posoborowe ukształtowało w parafiach nowy organ doradczy - duszpasterską radę parafialną - oraz dokonało odnowy dotychczas-

⁴³ Por. Instrukcja EM, art. 4, s. 36.

⁴⁴ KK, n. 37.

⁴⁵ DA, n. 26.

wych struktur działających w parafii, wśród nich rady do spraw gospodarczych. Szczególne miejsce w dialogu pasterzy ze świeckimi na szczeblu parafialnym zajmuje duszpasterska rada parafialna:

Jeśli zdaniem biskupa diecezjalnego, po zasięgnięciu opinii rady kapłańskiej, byłoby to pożyteczne, należy w każdej parafii ustanowić radę duszpasterską. Ma jej przewodniczyć proboszcz, a członkami powinni być wierni wraz z tymi, którzy z urzędu uczestniczą w trosce duszpasterskiej o parafię i pomagają w ożywieniu działalności pasterskiej (kan. 536, § 1 KPK).

Podstawowym celem rady duszpasterskiej jest zapewnić w sposób instytucjonalny współpracę świeckich i prezbiterów w rozwoju działalności duszpasterskiej w parafii⁴⁶. Chociaż prawodawstwo powszechne nie nakazuje bezwzględnie powołania parafialnych rad duszpasterskich, pozostawia to decyzji biskupa diecezjalnego, to jednak określa okoliczności, które sprawiają, że taka decyzja winna być podjęta. Wydaje się, że z reguły ustanowienia parafialnej rady duszpasterskiej i jej działalność jest bardzo pożyteczna dla parafii. Przyczynia się bowiem do jej odnowy, do przekształcania jej w świadomą wspólnotę, która troszczy się o życie i duszpasterstwo parafii i bierze na siebie za nie odpowiedzialność.

Właściwie ukonstytuowana rada może stać się forum konstruktywnego i owocnego dialogu pasterzy ze świeckimi. W dalszej mierze zależeć to będzie od jej składu. Skład rady parafialnej powinien odzwierciedlać stan parafii⁴⁷. Winny tam być reprezentowane różne zawody i stany, różne grupy społeczne i wiekowe, wszystkie rejony parafii, stowarzyszenia i zespoły działające w parafii. Do rady powinny wejść także osoby zaangażowane w duszpasterstwo, jak również przedstawiciele zgromadzeń za-

⁴⁶ Por. *Kapłan...*, n. 36.

⁴⁷ Por. R. Sobański, *Uwagi o strukturze parafialnej rady duszpasterskiej*, „Ateneum Kapłańskie” 81 (1973), s. 137-139.

konnych żeńskich i męskich⁴⁸. Należy dążyć do tego, aby rada miała charakter reprezentatywny, gdyż wówczas jest bardziej zakorzeniona w samej parafii i może skuteczniej pracować. W związku z tym diskutowana jest sprawa przeprowadzenia wyborów do rady. Wydaje się, że byłby to najlepszy sposób rekrutacji, wszakże pod warunkiem należytego przygotowania parafian do takiej akcji. Wskazane jest także, aby pewna część, niezbyt liczna, weszła do rady na podstawie spełniania ważnych zadań w parafii. Niewielką liczbę członków mógłby mianować proboszcz. Niezależnie od sposobu powoływania członków duszpasterska rada parafialna należycie spełni swoje zadania wówczas, gdy będą oni odpowiednio przygotowani, gdy potrafią właściwie oceniać sytuację duszpasterską parafii i będą udzielać rad oraz wypowiadać swoje opinie, mając na uwadze jedynie prawdziwe dobro Kościoła. Chodzi o ludzi posiadających wysokie kwalifikacje religijno-etyczne, intelektualne i odwagę w wypowiedaniu swoich opinii⁴⁹.

Powołanie do życia rad duszpasterskich sprawia większe zaangażowanie i uczestnictwo świeckich w duszpasterstwie parafialnym. Rady posiadają jednak tylko głos doradczy, nie są organami władzy i dlatego nie mogą podejmować decyzji:

Decyzje powzięte przez radę zgromadzoną bez udziału proboszcza jako przewodniczącego albo wbrew jego woli są zatem nieważne, czyli nie mają mocy prawnej⁵⁰.

Z drugiej jednak strony proboszcz, do którego należy podejmowanie decyzji, winien się liczyć z głosem rady i jej postanowienia wprowadzać w życie. Jeśli, zdaniem proboszcza, wykonanie jakiegoś postanowienia rady nie jest możliwe, powinien to uzasadnić wobec jej członków. Zresztą w wykonaniu postano-

⁴⁸ Por. R. Kamiński, *Powołanie i funkcjonalność parafialnej rady duszpasterskiej*, „Ateneum Kapłańskie” 89 (1977), s. 282-286.

⁴⁹ Por. T. Pieronek, *Podstawy prawne parafialnych rad duszpasterskich*, „Notificaciones” (1974), s. 91.

⁵⁰ Instrukcja EM, art. 5, s. 36-37.

wień rady winni wziąć udział także jej członkowie, świadcząc pomoc w podjętych inicjatywach duszpasterskich i apostołskich. Duszpasterska rada parafialna nie może stać się miejscem konfrontacji pasterzy ze świeckimi. Obdarowanie rady tylko głosem doradczym nie czyni jej organem zbędnym czy drugorzędnym. Głos doradczy bowiem posiada wielkie znaczenie w przygotowaniu decyzji. Parafialna rada duszpasterska uczestniczy w służbie proboszcza wobec wspólnoty parafialnej.

Parafialna rada duszpasterska może i powinna współistnieć oraz współdziałać z parafialną radą ekonomiczną. Jej powołanie nakazuje Kodeks Prawa Kanonicznego:

W każdej parafii powinna być rada ds. ekonomicznych, która rządzi się nie tylko przepisami prawa powszechnego, lecz także normami wydanymi przez biskupa diecezjalnego. Wierni dobrani zgodnie z tymi normami świadczą proboszczowi pomoc w administrowaniu dobrami parafialnymi, z zachowaniem przepisu kan. 532 (kan. 537).

Rada ds. ekonomicznych jako organ doradczy ma służyć proboszczowi pomocą w wypełnianiu obowiązków zarządcy dóbr parafialnych. Należą do nich: 1. Przygotowanie zestawienia przewidywanych przychodów i wydatków na rok podatkowy – biskup może nakazać, by projekt budżetu był przedstawiony także do zaopiniowania parafialnej radzie duszpasterskiej; 2. Przedkładanie każdego roku sprawozdania majątkowego i finansowego ordynariuszowi miejsca i wiernym⁵¹.

Sposób powoływania i działalność rad ekonomicznych reguluje, oprócz norm prawodawstwa powszechnego, także prawodawstwo partykularne. Sprawą tą zajął się II Polski Synod Plenarny⁵², który przypomina, iż rada taka jest nakazana przez Kodeks Prawa Kanonicznego. Synod stwierdza, że w wielu parafiach takie rady nie istnieją lub nie wypełniają swoich zadań. Synod wzywa:

⁵¹ Por. P. Kasprzyk, Z. Baranowski, *Parafialna rada ds. ekonomicznych*, *Sandomierz* 2001, s. 24–25.

⁵² *II Polski Synod Plenarny (1991–1999)*, Poznań 2001, s. 23, 152.

Należy powoływać rady duszpasterskie i ekonomiczne tam, gdzie ich brak i umacniać istniejące. Świeccy winni być zaznajomieni z zasadami współpracy z duszpasterzami w tych gremiach⁵³.

Dla lepszej współpracy pasterzy ze świeckimi można jeszcze w parafiach powołać inne rady. W wielu diecezjach niemieckich i austriackich powołano, w oparciu o wskazania dekretu *Apostolicam actuositatem* (n. 26), także parafialne rady świeckich⁵⁴. W wielu diecezjach polskich istnieją i działają parafialne rady charytatywne, które pomagają w organizowaniu i prowadzeniu działalności charytatywnej w parafii.

Strukturalna współpraca pasterzy ze świeckimi dokonuje się także we wspólnocie parafialnej w licznych i różnorodnych stowarzyszeniach, organizacjach, i ruchach apostołskich, szczególnie w różnorodnych organizacjach noszących nazwę Akcji Katolickiej. Współpraca ta jednak często wykracza poza parafię i dlatego wymaga odrębnego omówienia.

Zakończenie

Dokument Stolicy Apostolskiej: *Kapłan, pasterz i przewodnik wspólnoty parafialnej* przypomina i wyjaśnia zasady dotyczące współpracy kapłanów z wiernymi świeckimi w parafii. Współpraca ta, mająca wieloraki wymiar, wynika z nauczania *Vaticanium II* o wspólnocie Ludu Bożego, o kapłaństwie wspólnym i służebnym oraz o udziale świeckich w potrójnej misji Chrystusa i Kościoła. Praktyczną konsekwencją przywołanych zasad soborowych są liczne funkcje, które spełniają świeccy w parafii we współpracy z pasterzami. Jej szczególnym wyrazem jest udział świeckich w różnych gremiach parafialnych.

⁵³ Tamże, s. 154.

⁵⁴ Por. P. Wess, *Überlegungen zum Pfarrgemeinderst, „Diakonia (Der Seelsorger)“* 5 (1974), s. 245.

La collaborazione dei sacerdoti con i fedeli laici nella pastorale nell'apostolato della parrocchia

Riassunto

Nuovo documento della Sede Apostolica: „Sacerdote, pastore e guida della comunità parrocchiale” fa riferimenti all'insegnamento del Concilio Vaticano II sulla collaborazione del sacerdote con i fedeli laici nella comunità parrocchiale. Questa collaborazione si basa sull'insegnamento del Popolo di Dio come comunità (communio) e del sacerdozio comune e gerarchico, come pure della partecipazione dei laici ai tre munera di Cristo.

La conciliare visione dei laici si esprime come ammissione dei laici ai diversi servizi e funzioni descritti dalla legge. Nel periodo postconciliare nelle parrocchie sono state create le istituzioni, che facilitano la collaborazione dei sacerdoti con i laici.